

Ukrajina: ať tak, nebo tak, pokaždé skoro pat

09.listopadu 2007 Josef Mlejnek jr.

Letošní předčasné parlamentní volby na Ukrajině měly přinést rozhodnutí mocenského zápasu (a vlastně i ústavní krize), jenž plně propukl na jaře letošního roku, tedy zhruba rok po posledních řádných parlamentních volbách z jara 2006. V roli hlavních soků opět vystupovali premiér Viktor Janukovyč a prezident Viktor Juščenko - souboj těchto dvou mužů formuje ukrajinskou politiku minimálně od podzimu 2004.

Právě na podzim 2004 se Janukovyč a Juščenko utkali o prezidentský úřad. Podle oficiálních výsledků zveřejněných tehdy ukrajinskou Ústřední volební komisí měl zvítězit Viktor Janukovyč, jenž tehdy zastával funkci ukrajinského premiéra. Nicméně, ukrajinská veřejnost oprávněně považovala oficiální výsledky za zfalšované. Boj o správný přepočítání hlasů (o opakování druhého kola prezidentských voleb) záhy získal sílu a podobu národní revoluce, která podle Juščenkovy volební barvy dostala jméno „oranžová“. Stávající moc nakonec ustoupila a v opakovaném druhém kole prezidentských voleb zvítězil Viktor Juščenko. Jeho radost se tehdy mísila s velkou fyzickou bolestí, neboť po celou dobu volební kampaně i oranžové revoluce musel překonávat následky otravy dioxinem, jejíž stopy jsou na jeho tváři patrné dodnes. A jak se později prokázalo, motivy Juščenkovy otravy byly opravdu politické.

Několik ale ...

Dioxin, coby nástroj politického boje, sám o sobě mnohé vypovídá o povaze ukrajinských sociálních, ekonomických i politických poměrů, které mají mnohem blíže k Chicagu dvacátých let či k Sicílii, než k zavedeným západním demokraciím. Juščenkův triumf v oranžové revoluci nadto provázela tři velká ALE, jež dodnes, spolu s „chicagským klimatem“, formují ukrajinskou politickou scénu zcela zásadním způsobem.

První ALE se týká rozdělení země na spíše prozápadní západ a střed a rusifikovaný (proruský) východ a jihovýchod. Oranžová revoluce vlastně proběhla jen na západě a v centrálních částech Ukrajiny, východ a jihovýchod se stavěl ostře proti ní. A na východě a jihovýchodě tradičně triumfuje Viktor Janukovyč a jeho Strana Regionů, jež letos i loni v parlamentních volbách zvítězila, letos se ziskem 34,37 % hlasů, loni s výsledkem 32,14 %. „Modrý“ Janukovyč (modrá je na Ukrajině barva Strany Regionů) si tedy polepšil o 2,23 %, přesto ztratil 11 křesel, a to „vinou“ menšího počtu propadlých hlasů. Stejně jako v loňském roce, i letos volby proběhly podle poměrného systému s jedním celostátním volebním obvodem a tříprocentní uzavírací klauzulí (předtím platil systém smíšený, kdy se 225 poslanců z 450ti členné Nejvyšší rady volilo poměrně a 225 většinově). Ukazuje se, že tříprocentní bariéra začíná mít čím dál tím větší psychologický efekt – procento propadlých hlasů se snížilo oproti skoro 20 % v roce 2006 na něco málo přes 11 % letos.

Druhé velké ALE se týká změny ukrajinské ústavy z prosince 2004, která (s platností od ledna 2006) oslabila postavení prezidenta a posílila pozici vlády a parlamentu. Šlo patrně o nezbytnou daň „oranžových“ za předání moci, neboť bez oslabení prezidentského úřadu by jej Kučma a spol. asi dobrovolně nevydali. Od 1. 1. 2006 tak Viktoru Juščenkovi z významnějších pravomocí zbylo vlastně jen právo veta (přehlasovatelné 2/3 většinou) a právo (de facto) jmenovat do každé vlády osoby ministrů zahraničí a obrany. Ztratil však například právo odvolat premiéra a také právo jej vybírat. Podle nového znění ústavy se totiž po volbách musí zformovat parlamentní většina, která vybere kandidáta na premiéra, jehož pak prezident pouze formálně jmenuje. Juščenko tak mohl ještě v září 2005 odvolat svou spolubojovnici z oranžové revoluce Juliju Tymošenkovou z funkce premiérky, neboť se s ní dostal do vážných sporů (ve skutečnosti šlo především o boj různých oligarchických

skupin v pozadí obou politiků). Ale od ledna 2006 má již něco takového zapovězeno.

A konfliktní vztah Jušenko - Tymošenkova představuje třetí velké ALE ukrajinské politiky. Právě neshody mezi nimi notně přispěly k horšímu volebnímu výsledku „oranžových“. Po volbách 2006 mohly „oranžové“ strany Blok Julije Tymošenkové (BJuT) a prezidentova Naše Ukrajina (NU) sestavit vládní většinu pouze s přispěním „vlažně oranžového“ Oleksandera Moroze a jeho socialistů. Neshody však pokračovaly: Jušenko mermomocí nechtěl, aby se Tymošenkova stala premiérkou, byť její BJuT ve volbách s 22,29 % předčil prezidentskou NU s pouhými 13,95 %. Nakonec se chopil iniciativy Janukovyč, který s pomocí komunistů a socialistů zformoval parlamentní většinu a stal se premiérem.

Nejistá stabilita

Jeho neshody s Jušenkem vedly k letošním předčasným parlamentním volbám. V nich sice, zejména velmi dobrý volební výsledek Tymošenkové (30,71 %, tj. nárůst skoro o 9 %, především díky přetažení voličů těch stran, jež v roce 2006 nepřekonaly klauzuli) dává „oranžovým“ těsnou nadpoloviční většinu 228 míst (NU získala 14,15 % hlasů), ovšem zda to Ukrajině přinese vládní stabilitu, není v tuto chvíli vůbec jisté.